

Котляревський Іван Петрович 1769—1838

Біографія

Іван Петрович Котляревський народився 9 вересня (29 серпня за старим стилем) 1769 року в родині дрібного дворянина, що служив канцеляристом у Полтавському магістраті. Тут, у Полтаві, серед мальовничої природи над Ворсклою, в обстановці, дуже близькій до сільської, і минули дитячі та шкільні роки Котляревського. Полтава в ті часи спочатку була «полковим» містом, а потім (з 1796 р.) стала повітовим центром малоросійської губернії. Лише з 1802 року, коли було утворено Полтавську губернію, місто починає зростати і впорядковуватися.

Певних відомостей про початкову освіту Котляревського немає. Гадають, що перші знання хлопець міг дістати у парафіяльній школі, яка існувала в Полтаві ще з XVII століття і в якій за тодішніми звичаями дітей навчав дяк. Згодом, у 1780 – 1789 роках, Котляревський вчиться у Полтавській духовній семінарії.

1789 року Котляревський залишає семінарію, не закінчивши її повного курсу; напевно, життєрадісного, жвавого юнака ніяк не приваблювала духовна кар'єра. Спочатку він служив чиновником у різних полтавських канцеляріях, пізніше був домашнім учителем у поміщицьких родинах на Полтавщині.

Саме на цей час — середина 90-х років XVIII ст. — і припадає початок роботи Котляревського над поемою «Енеїда».

Дванадцять років (1796 – 1808 рр.) перебував Котляревський на військовій службі. Сіверський полк, в якому він служив, брав участь у задунайському поході російської армії 1806 – 1807 роки під час російсько-турецької війни. За виявлену хоробрість у боях та за уміле виконання дипломатичних доручень його було декілька раз нагороджено, надано чин капітана. Але і в період військової служби Котляревський продовжував писати: про це свідчить його «Пісня на новий 1805 год князю Куракіну», написана у 1804 році.

Слід зауважити, що на початку XIX ст. Котляревський уже був широко відомий як письменник, як автор поеми «Енеїда», перші три частини якої з'явилися двома виданнями (1798 – 1808 рр.) навіть без його відома і згоди. І хоч Котляревський був незадоволений цими діями видавця — конотопського поміщика Максима Парпури, що проживав тоді у Петербурзі (про це свідчать і висловлювання автора в передмові до видання поеми 1809 року, підготованого вже ним самим, і згадки про «якусь особу мацапуру» в доданій строфі третьої частини твору), проте ініціатива Парпури у виданні «Енеїди» заслуговує лише схвалення. Крім того, поема поширювалася і в численних рукописних списках.

Пішовши у відставку і не влаштувавшись на службу в Петербурзі, Котляревський через деякий час оселяється у Полтаві і займає в 1810 році посаду наглядача в Будинку для виховання бідних дворян.

Коли почалася Вітчизняна війна 1812 року, Котляревському як офіцерові було доручено сформувати 5-й козачий полк. Правда, йому не довелося брати безпосередньої участі в боях. І після розгрому наполеонівської армії Котляревському не раз давалися відповідальні доручення воєнного характеру: він виїжджав з депешами у ставку російської армії, що містилася в

Дрездені, двічі їздив у Петербург (1813 р.) та в Кременчук (1818 р.).

Повернувшись знову до Полтави, Котляревський із запалом віддається театральній діяльності. Він бере участь у влаштуванні любительських вистав, виконуючи ряд комічних ролей в популярних тоді п'єсах Княжніна. У 1816 році його було призначено директором Полтавського театру. Зрозумівши, який величезний талант у актора-кріпака Щепкіна, що виступав у складі гастролуючої в Полтаві трупи Штейна, він близько сходиться з ним, допомагає викупити актора з кріпацтва. В цей час Котляревський пише п'єси «Наталка Полтавка» і «Москаль-чарівник», які й були з успіхом поставлені в 1819 році. Спільна театральна діяльність Котляревського і Щепкіна протягом чотирьох років (1818 – 1821 рр.) дає відчутні результати: Полтавський театр стає провідним на Україні, про нього шириться добра слава.

Взагалі Котляревський у ці роки був глибоко обізнаний з культурно-мистецьким життям країни, підтримував тісні зв'язки з рядом письменників, журналістів, науковців. Він дуже добре знав пам'ятки старовини, прекрасно розбирався в українському фольклорі та етнографії. Котляревський багато допомагав вченим-історикам і етнографам — Б. Бантишу-Каменському, авторові кількатомної «Истории Малой России», І. Срезневському, В. Пассеківі. У 1821 році його було обрано почесним членом «Вільного товариства любителів російської словесності».

В останні роки життя Котляревський майже не виїжджає з Полтави. У 1827 році йому довелося зайняти ще й посаду попечителя «богоугодного заведення» (так називалися тоді лікувальні заклади, притулки і богадільні).

У 1835 році через хворобу Котляревський залишає службу і йде у відставку. Останні роки життя він зовсім мало виходив з дому, але його безперервно відвідували друзі й знайомі. Незадовго перед смертю він відпустив на волю дві сім'ї своїх кріпаків і роздав родичам та знайомим усе своє майно. Помер Котляревський 29 жовтня 1838 року. На похорон зійшлося населення всього міста, виявляючи свою глибоку шану великому письменникові і простій, щирій, гуманній людині. Згодом на його могилі було споруджено пам'ятник у вигляді невисокої колони із позолоченим хрестиком, що спиралася на чотиригранний постамент, де на мідній дошці було зроблено напис: «Майор И.П. Котляревский, сочинитель «Энеиды на малорусском наречии».

Постійна адреса: http://ukrlit.org/kotliarevskiy_ivan_petrovych